

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI
STUDIJ**

**LANA DOMINI
ZAVRŠNI RAD**

**SCENSKA LUTKA KAO POMOĆNO
SREDSTVO U RAZVOJU SOCIJALNIH
KOMPETENCIJA DJECE PREDŠKOLSKE
DOBI**

Petrinja, travanj 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI
STUDIJ

ZAVRŠNI RAD

Ime i prezime pristupnika: Lana Domini

TEMA ZAVRŠNOG RADA: Scenska lutka kao pomoćno sredstvo u razvoju socijalnih kompetencija djece predškolske dobi

MENTOR: doc. dr sc. Iva Gruić

Petrinja, travanj 2021.

SADRŽAJ:

1. UVOD	1
2. LUTKARSTVO	3
2.1. Lutkarstvo u svijetu	4
2.2. Lutkarstvo u Hrvatskoj	5
3. SCENSKA LUTKA	6
3.1. Vrste scenskih lutaka	7
3.1.1. Marioneta (lutka na koncu)	8
3.1.2. Ginjol lutka (ručna lutka i lutka zijevalica)	9
3.1.3. Lutka zijevalica	10
3.1.4. Lutka na štapu (javanka)	11
3.1.5. Plošne lutke	12
3.1.6. Lutke sjene	13
3.1.7. Bunraku lutke	15
3.1.8. Velika ili gigantska lutka	16
4. LUTKA U PREDŠKOLSKOM ODGOJU	17
5. SOCIJALNE KOMPETENCIJE	19
5.1. Socijalne kompetencije djece predškolske dobi	20
6. RAZVOJ SOCIJALNIH KOMPETENCIJA POMOĆU SCENSKE LUTKE	22
7. ODGAJATELJ I LUTKA	24
8. ISTRAŽIVANJE	26
8.1. Metodologija	26
9. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	27
10. ZAKLJUČAK I OBJAŠNJENJE REZULTATA	32
11. LITERATURA	33

SAŽETAK

Tema ovog završnoga rada odabrana je u želji za pobuđivanjem interesa i potrebe za upoznavanjem scenske lutke kao pozitivnog utjecaja na socijalni razvoj djece predškolske dobi. Lutka u dječjem svijetu, svijetu mašte koji ne poznaje granice, zamjenjuje živa bića. Dijete se od rane dobi veže za svoje predmete, igračke kojima ono stvara svoj svijet. Korištenjem scenske lutke u radu odgajatelji mogu postići bolju interakciju s djecom. Vrlo je važno pratiti proces igre sa scenskom lutkom jer se upravo tako ponekad može uočiti problem koji sputava dijete u njegovom emocionalnom i psihološkom razvoju. Odgajatelji upoznati s određenim znanjima iz lutkarstva i scenske kulture mogu putem lutke lakše pristupiti djeci. Na početku rada, opisuje se lutkarstvo i kakav utjecaj ono ima u Hrvatskoj, ali i u svijetu. Također, opisane su i vrste lutaka, podijeljene u dvije glavne skupine, kao i uloga odgajatelja u odgojno – obrazovnom radu s lutkom. Primarni cilj rada jest prikazati scensku lutku, povijest scenske lutke, njezino nastajanje, vrste, način na koji se može koristiti te njezina primjena u radu s djecom. Provedenim istraživanjem nastoji se prikazati u kolikoj mjeri i na koji način odgajatelji koriste scensku lutku u svom radu te važnost scenske lutke kao pomoćnog sredstva u odgoju i obrazovanju. Ispitane odgajateljice svojim su odgovorima prikazale široki spektar utjecaja scenske lutke općenito, a posebno u razvoju socijalnih kompetencija djece predškolske dobi.

Ključne riječi: lutkarstvo, scenska lutka, dijete, predškolska dob, igra

SUMMARY

The topic of this thesis was selected with the goal of entertaining the idea and the need for introducing a puppet as a positive influence on the social development of children of the pre-school age. In children's world of fantasy, which knows no limitations, the puppet replaces living beings. From an early age, a child connects to its belongings and toys, using them to create its own world. By using a puppet in their work, educators can achieve better quality interactions with children. That way, a child's imagination is developing, and the intellectual and emotional levels are being founded. Educators acquainted with a certain knowledge of puppetry and performing arts can approach children more effortlessly with the use of a puppet. In the beginning of the thesis, it is described what puppetry is and what kind of effects it has, both in Croatia and the rest of the world. Additionally, the types of puppets are described and split into two main categories, as well as the role of educators in educational work with a puppet. The primary goal of this thesis is to present the puppet and its history, how it originated, types of puppets, and the way it can be used when working with children. The conducted research seeks to show the extent to which educators use a puppet in their work and in which way, as well as the importance of a puppet as an auxiliary instrument in education.

The educators who participated in the study displayed a wide array of influences of a puppet, especially in the development of social competence in pre-school age children.

Key words: puppetry, puppet, child, pre-school age, play

1. UVOD

„Sva djeca nose naklonost i ljubav prema lutki. Lutka je element njihove igre, lutka je biće njihova svijeta, sudionik i sugovornik, njihov drugi, mali, često hrabriji i odvažniji „ja“. (Paljetak, 2007, str. 60.)

U ranoj fazi djetetova života svjedočimo neograničenim interesima, neumornoj znatiželji, radoznalim i entuzijastičnim pogledima. Unatoč suvremenoj tehnologiji i napretku digitalizacije dijete i dalje u najranijem stadiju svojega života odabire „živu“ igru. Pomoću lutke ono odlazi u zamišljeni svijet, put koji si samo kroji, put na kojem ima bezbroj mogućnosti mijenjanja i kombiniranja što u stvarnom svijetu nije moguće. Djeca pomoću lutke interpretiraju stvarnost onako kako ju oni vide i doživljavaju. U svom zvanju odgajatelji su upoznati s važnošću upotrebe lutke kao pomoćnog sredstva u odgoju predškolske djece i koliko poticajno ista djeluje u dječjem stvaralaštvu i kreativnosti. Ponekad putem lutke odgajateljeva riječ može imati puno snažnije djelovanje nego bez nje. Ovaj rad ukazuje na važnost scenske lutke i njezine uloge u predškolskoj dobi. Dijete se u toj dobi ne zna nositi s različitim situacijama u životu. Često gubi povjerenje u odrasle i zatvara se u sebe. U takvim je situacijama moć scenske lutke neopisiva. Primjena lutke u odgoju i obrazovanju ima razne vrijednosti, a najvažnije je odgajateljevo znanje i želja za primjenom tih vrijednosti. Ovim radom nastoji se upoznati buduće odgajatelje (i one koji to već jesu), učitelje i roditelje s važnošću upotrebe scenske lutke u odgoju djece, pogotovo u predškolskoj dobi. Jedno od teorijskih polazišta potvrđuje poboljšanje pamćenja kod djece kada je riječ o primjeni lutke u obrazovanju (Jansen, 2005). Coffou (2004) je mogućnosti lutke prilikom njezine primjene podijelila u tri skupine: lutka kao terapeutsko sredstvo, lutka kao poticaj za kreativnost i lutka kao edukativno – didaktičko sredstvo. Unatoč svim stereotipima, stavovima i neznanjima o primjeni lutke u odgoju djece, ukoliko se obrati pozornost na djetetovu igru s lutkom, utoliko se zaista mogu uočiti spomenute mogućnosti. Kroz ovaj rad prikazat će se načini njezine primjene i moć lutke u razvoju socijalnih kompetencija djece predškolske dobi. Provedeno istraživanje ukazalo je na pozitivan utjecaj scenske lutke kao pomoćnog sredstva u razvoju socijalnih kompetencija djece predškolske

dobi, što prikazuju i dobiveni rezultati istraživanja prezentirani u kasnijim poglavljima.

2. LUTKARSTVO

Lutkarstvo predstavlja oblik kazališne djelatnosti gdje lutke zauzimaju mjesto glumaca. Njihov animator, tvorac scenskog lika - lutkar, najčešće je skriven od gledatelja. Lutkar lutkama „posuđuje glas“ i izgovara tekst koji je namijenjen ulozi lutke. (www.enciklopedija.hr) „Za razliku od ostalih formi, u kojima je tvorac i građa scenskog lika čovjek, tvorac scenskog lika u kazalištu lutaka je glumac – animator, a građa scenskog lika glumčev glas i lutka.“ (Glibo, 2000, str. 54) Lutke oponašaju ljudske osobine i ponašanja, a animacija se odvija pomoću štapa, dlana, konca, užeta itd. Razvoj lutkarske umjetnosti potječe iz uporabe maski prilikom religijskih rituala te iz tvorbe minijturnih ljudskih figura koje su se upotrebljavale u magijske svrhe. Najprije je uslijedio razvoj marionete, lutke koju animator pokreće koncima. Lutkarstvom se spaja jedinstvo doživljaja pokreta, dramskog, likovnog, glazbenog i plesnog izraza te tako ulazi u zamišljeni svijet, svijet mašte. (Pokrivka, 1980)

Svijet lutkarstva možemo opisati i kao svijet stvoren od fantazije, humora, satire, svijet koji ne poznaje granice, čaroban svijet u kojem je glavni junak lutka. Lutkarstvo, kao grana scenske umjetnosti, najbliže je djeci. Pokrivka (1980) također navodi da su razlog tome pogodnosti prikazivanja bajki, fantastični i čudesni prizori kojima se svjedoči u kazalištu lutaka.

Pokrivka (1980) u svome radu navodi kako lutka može izvoditi sve ono što se u stvarnosti ne bi moglo. Ona može letjeti, pričati, nestajati, smanjivati se i pretvarati se u što god poželi. Predmeti mogu misliti i osjećati, cvijeće može izrasti pred našim očima, drveće može plesati u šumi, a gradovi i sela nestajati te ponovno nastajati. U takvom je svijetu sve moguće, životinje postaju ljudi i imaju sposobnost govorenja, a ljudi odjednom mogu postati životinje. Nadalje, autorica napominje da će lutka oživjeti i dobiti svoj scenski život, onoliko koliko animator lutke bude bio maštovit i uživljen u svoju lutku. Oživjeti lutku i dočarati njezinu osobnost gledateljima nije lak posao. „Animirati lutku znači „udahnuti joj dušu“, „oživjeti je“. (Pokrivka, 1980, str. 15) Prenosjenjem jasnog teksta, glazbom i dodavanjem raznih efekata moguće je lutku pretvoriti u lik iz života ili nekog zamišljenog svijeta. Lutkarska umjetnost je stvaralačka, sintetska i reproduktivna umjetnost. Kako bi se uopće ostvarila kao umjetnost na čelu mora biti redatelj koji ističe ideje i poznaje sve umjetnosti. On ističe glavnu misao djela, a istu može i promijeniti. Kazalište lutaka i dramsko ili glumačko kazalište imaju puno toga zajedničkog, a to su elementi poput izvođača, dramskog djela

i publike. Ipak, u glumačkom kazalištu glumac može mijenjati izraz lica, raspoloženje, dok lutka to ne može. Lutkarstvo i u odraslome čovjeku budi maštu, kreativnost i povratak u ono dječje, nevino i radoznalo. (Glibo, 2000)

2.1. Lutkarstvo u svijetu

„Lutke mi izgledaju kao posljednji odjek uzvišene i lijepe umjetnosti neke prošle civilizacije.“ (Glibo, 2000, str. 189)

Šimunov (2007) navodi kako se korijen lutke povezuje s Dalekim Istokom, a od tamo je takva zanimljiva novost stigla u Europu, gdje su, kako se navodi, lutke došle već kao gotov proizvod. No, autori Vukonić – Žunić i Delaš (2006) tvrde da se ne može sa sigurnošću odrediti ni vrijeme ni mjesto postanka prve lutke. Prvi pouzdaniji podaci govore o pronađenim ostacima kazališta u Egiptu, u 1. stoljeću prije Krista, u gradu Antinoju. Lutke koje su tamo pronađene imale su drveno tijelo, a glavu od bjelokosti. Ipak, autori se slažu da posebno mjesto u razvoju lutkarstva zauzima Daleki Istok. Mnoge vrste lutaka koje su potekle s Dalekog Istoka i dan danas susrećemo u lutkarskim kazalištima. Tragovi lutkarstva pronalaze se i u Indiji, u 9. stoljeću prije Krista, gdje su se predstave improvizirale i bile isključivo vjerskog karaktera. Lutke u Indoneziji bile su napravljene od kože, a predstave su se odvijale iza platna obasjanog svjetlom, kako bi publika vidjela samo obrise lutaka. (www.pif.hr)

Na otoku Javi, u Indoneziji, razvilo se prvo religiozno kazalište, a zatim i ono svjetovnog karaktera. Društveni svijet Kine posebno je doživljavao lutku. Predstave s lutkama održavale su se na trgovima, ulicama, dvorovima. U to se vrijeme razvija kazalište sjena, a njihove prozirne i šupljikave lutke nalikovale su na vitraj. Ubrzo se pojavljuju i prve marionete, lutke na koncima, ali i one ručne lutke. Lutkarstvo se iz Kine širilo na Japan, Vijetnam, a ubrzo dolazi i do Grčke. Iz Rima se lutke počinju širiti po cijeloj Europi. Lutke su postale od velikog značaja među narodima, a od velikih filozofa spominju ih i Aristotel, Herodot i Platon. (Pokrivka, 1980)

U 16. i 17. stoljeću u Europi pojavljuju se i putujući lutkari, dok u 18. stoljeću one ulaze i u palače u Veneciji. Njemačka, Češka, Poljska, Mađarska, Bugarska, Francuska, Engleska i Rusija, zemlje su koje se posebno ističu svojim lutkarskim kazalištima. U 20. stoljeću lutkarsko kazalište zahvatio je val stilizacije, simbolizma, kubizma i

ekspresionizma. To doba donosi različite tipove lutki, a one pružaju više mogućnosti. Prvi put se javlja kombinacija živog glumca i lutke.

2.2. Lutkarstvo u Hrvatskoj

Vukonić – Žunić i Delaš (2006) ističu kako se hrvatska narodna baština rano susreće s kazalištem lutaka. Igra s lutkom kao scenskim likom odvijala se u kući, oko kuće i na polju. Izgled i oblik lutke se s vremenom mijenjao. Najprije su se proizvodile jednostavnije, zatim složenije, sve do onih najsloženijih lutaka. Lutkarstvo u Hrvatskoj se profesionalno počelo razvijati između dvaju ratova, najprije u Zagrebu, a zatim u Splitu, Rijeci, Zadru i Osijeku gdje su 1940-ih i 1950-ih osnovana i lutkarska kazališta koja dan danas djeluju. (Glibo, 2000)

Za razliku od zagrebačkog lutkarstva, na lutkarstvo u Splitu i Osijeku veliki utjecaj su imale češke lutke. Najmlađe profesionalno lutkarsko kazalište lutaka u Hrvatskoj, prvotnog imena Domino, nalazi se u Rijeci. Glibo (2000) navodi da je u Osijeku 30-ih godina djelovalo više lutkarskih scena, a 2004. godine je upravo tamo osnovana prva lutkarska škola u Hrvatskoj pod nazivom „Umjetnička akademija sa studijem glume i lutkarstva“. Utemeljitelj dječjeg kazališta u Osijeku je Ivan Balog, dok je u Zadru kazalište osnovao Bruno Paitoni. Tri festivala lutkarstva koja se održavaju u Hrvatskoj su: PIF – Međunarodni festival kazališta lutaka u Zagrebu, SLUK – festival pokrenut u Opatiji, no održava se u Osijeku i organizirana Revija lutkarskih kazališta u Rijeci.

3. SCENSKA LUTKA

„Lutke su dio našega života, stanovnici su ovoga svijeta. One velike lutke koje sjede na našim nezgrapnim kaučima, one malene lutkice koje vise ispred šofer-šajbi u našim automobilima, kojima katkad lijepimo papirnate oči s velikim trepavicama da bismo ih učinili čovjeku sličnim. Dio su našeg svijeta i one lutke u izlozima koje na sebi nose svu onu odjeću što ju možemo ili ne možemo kupiti, ali nećemo govoriti o tim lutkama. Govorit ćemo o lutkama koje su bića u ovom svijetu ljudi.“ (Paljetak, 2007. str. 10)

Dijete se veže uz svoje igračke već od najranije dobi. U današnje vrijeme proizvedene su i prodaju se razne vrste igračaka, različitih oblika, napravljene po poznatim likovima iz crtanih filmova koje djeca gledaju. No, kao bezvremenska igračka svakako prvo mjesto zauzima lutka. Dijete se brzo veže za lutku. Simbolička igra je jedna od igara pomoću koje dijete ulazi u zamišljeni svijet i može učiniti da sve što ono zamisli oživi. Scenska lutka djecu privlači svojim izgledom i „karakterom“ i kao i u simboličkoj igri, dijete s lutkom ulazi u zamišljeni svijet. Scenska lutka nije samo igračka. Njezina „moć“ može se uočiti u socijalnom razvoju djece predškolske dobi. Naime, igrajući se sa svojom lutkom dijete napreduje i u emocionalnom, socijalnom, ali i onom fizičkom razvoju. U svojoj knjizi *Lutka ima i srce i pamet*, autor Bastašić (1988) opisuje različite metode koje se primjenjuju u terapiji s djecom, ali i odraslima. Upotrebom lutke razvija se motorika, poboljšava vokabular i govor općenito, a dijete se počinje i više socijalizirati. Česte su situacije u kojima će se dijete prvo povjeriti lutki, nego roditelju, odgajatelju ili učitelju. Ponekad je lutka ta koja će prva „čuti“ sretna ili tužna svjedočanstva djece, probleme, ljutnju, agresiju, suze, smijeh i tajne. Autor Luko Paljetak, u knjizi *Lutke za kazalište i dušu* (2007.) napominje da je scenska lutka je često najbolja, nekom i jedina, prijateljica kroz najraniju dob djeteta. Ona je sastavni dio dječjeg života, a često se koristi i kao vrsta pomoći djetetu ukoliko je dijete proživjelo nekakav traumatičan događaj. Dakle, scenska lutka puno je više od same igračke, ona može sve što može i čovjek, ali čovjek ne može sve što može lutka.

3.1. Vrste scenskih lutaka

„Lutka je zapravo uvijek lutkarova kreacija, njegov osobni patent, nastao njegovim vlastitim kreativnim postupkom, koji je prilagođen zahtjevima predstave.“ (Županić Benić, 2009, str 112)

Od početka lutkarstva lutke su se pojavljivale u različitim oblicima. Županić- Benić (2009) dijeli lutke s obzirom na način pokretanja – rukom, štapom ili koncima. S obzirom na takvu podjelu postoje: ručne lutke (ginjol, zijevalica), lutke na štapu (javajke), lutke za kazalište sjena i velike lutke, lutke na koncima (marionete). Također, autorica navodi podjelu i prema poziciji s koje se lutke animiraju. Stoga postoje lutke koje se animiraju odozdo - ručne lutke i štapne lutke. Lutke koje se animiraju odozgo su marionete na koncima i marionete na žici.

Svaka vrsta je posebna na svoj način. Županić – Benić (2009) ističe da pojam lutke podrazumijeva bilo koju figuru namijenjenu dječjoj igri – lutku igračku, modnu lutku, porculansku, plastičnu lutku i scensku lutku. Scenska lutka se kao takva može pojavljivati u različitim oblicima. Za scensku lutku Majaron (2004) upotrebljava pojam figura i navodi osnovne figure od kojih se mogu stvoriti različite varijante. To su, prema autoru: ručne figure, figure rukavice, štapne figure, figure na koncu, figure sjene, figure na stopalima, ad hoc figure, predmeti, marionete i humanete. Pokrivka (1980) ističe dvije osnovne vrste lutaka, a to su marionete i ručne lutke. Lutke dijeli još na ginjol lutke, mimičke, plošne lutke, lutke na prstima itd. Također spominje i lutke sjena koje imaju specifičan oblik scenskih lutaka, a bunraku lutke i gigantske lutke zanimljive su zbog svoje specifičnosti pokretanja.

3.1.1. Marioneta (lutka na koncu)

Marionete (slika 1.) ili lutke na koncu su najsloženije i najzahtjevnije lutke koje se pokreću pomoću konaca. Sastoje se od četiri dijela: glava, trup, noge i ruke. Osnovni materijal koji se koristi za izradu marionete je drvo, no često se za izradu upotrebljava i platno, žica, itd. (Županić – Benić, 2009)

Prema Županić – Benić (2009) postoje tri osnovna elementa od kojih se marioneta sastoji: tijelo lutke, mehanizam za kontrolu, točnije animaciju i niti konca koje su pričvršćene na kontrolni mehanizam i dijelove lutke. Marioneta je mobilna figura koju pokreću konci sa specifičnim načinom kretanja. Njezina je animacija složena, a u kazalištu može imati i do trideset konaca.

Marionete su lutke s nizom prednosti, prvenstveno su to pokretljivost i fleksibilnost. Izrada istih je izrazito zahtjevna i komplicirana, kao i sama animacija. Jedan od nedostataka koji se može pripisati ovoj zanimljivoj lutki jest taj što izvođač ne može istovremeno izvoditi više od jednog lika.

Prema Majaronu (2016) marionete, s obzirom na njihovu ulogu u radu, simboliziraju manipulaciju, s obzirom da je važna osoba uvijek iznad njih i njima upravlja te ih prisiljava na kretanje.

Slika 1. Lutak Pinocchio – marioneta

(Preuzeto s <https://br.pinterest.com/pin/538602436685680245/>)

3.1.2. Ginjol lutka (ručna lutka i lutka zijevalica)

Ginjol lutka (slika 2), izvorno francuski Guignol, kod nas je sinonim za ručnu lutku. Županić – Benić (2009) navodi dvije vrste ručnih lutki, to su ginjol lutka i lutka zijevalica. Obje se pokreću na način da se navlače na lutkarovu ili dječju ruku. Ginjol lutka je glavni predstavnik ručnih lutaka i često se naziva i lutkom rukavicom jer se navlači na ruku kao rukavica, a lutkar svojim prstima i rukom upravlja njezinim pokretima. Na kažiprst ruke stavlja se lutkina glava, na srednjem ili malom prstu se nalazi jedna ruka lutke, dok se druga ruka stavlja na palac. Glava i ruke su uvećani u odnosu na ostale dijelove tijela, a noge nisu sastavni dio tijela ginjol lutke. Glava se može izraditi od raznih materijala: drvo, papir, triko itd. Pozornica na kojoj nastupaju ginjol lutke jest pozornica kutija i ona se sastoji od tri paravana, a pozadina pozornice se može pomaknuti.

Paljetak (2007) ističe kako je ginjol lutka rado prihvaćena kod djece te se s obzirom na jednostavnost upravljanja često koristi vrtićima i školama.

Slika 2. Ginjol lutke

(Preuzeto s <https://www.astrejaplus.hr/proizvod/lutke-ginjol-sumske-zivotinje-5-likova/>)

3.1.3. Lutka zijevalica

Zijevalica (Slika 3) je također ručna lutka. Lutka se pokreće tako što animatorova ruka iznutra otvara i zatvara lutkina usta.

Lutka je kao takva laka za uporabu i animaciju te se stoga često koristi kod djece predškolske dobi. (Županić – BeniĆ, 2009)

Slika 3. Lutke zijevalice

(Preuzeto s <http://www.os-ppreradovica-zg.skole.hr/2020/04/20/lutkezijevalice2aonline/>)

Muppeti (Slika 4), autora Jima Hensona, najpoznatiji su predstavnici lutaka zijevalica. Muppeti su glavni likovi britanske televizijske serije za djecu „The Muppet show“ koja je osvojila dječja srca sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća. Ime „Muppet“ nastalo je spajanjem riječi „marionette“ i „puppet“. Spomenuta televizijska serija popularizirala je ovu vrstu lutaka. (Varl, 2001)

Slika 4. – Muppeti

(Preuzeto s <https://www.pinterest.com/pin/369998925608245135/>)

Razlika između ginjol lutke i zijevalice jest u tome što se prilikom animacije lutke zijevalice lutkarovi prsti koriste za otvaranje i zatvaranje usta lutke. (Županić – Benić, 2009)

3.1.4. Lutka na štapu (javanke)

Pokrivka (1980) navodi javanke (Slika 5) kao glavne predstavnike lutaka koje se animiraju pomoću štapova. Tijelo lutke javanke sastoji se od košuljice od platna, a na košuljicu se stavlja odgovarajući kostim za lutku. Ispod kostima je animatorova ruka. (Pokrivka, 1980)

Originalna lutka je izrađena od drveta, a glavu pokreće dugački štap koji prolazi kroz tijelo lutke. Dva štapa koja su pričvršćena za šake pokreću zglobove u ramenu, laktu i šakama na rukama lutke. Danas se koriste malo drugačije lutke, no i dalje su slične originalima. Pokrivka (1980) u svom radu spominje specifične vrste ručnih lutaka: gigantske (ako se navlače na glavu – naglavne lutke), mimične (mehaničke lutke), plošne lutke na prstima, lutke sjene, lutke trikovi itd.

Slika 5. – Javanka

(Preuzeto s

http://tilla.mdc.hr/Tilla_Umjetnicka_Zbirka_Eksponat.aspx?cat=1&id=3470)

3.1.5. Plošne lutke

Vukonić – Žunič i Delaš (2006) pišu o plošnim lutkama (Slika 6) koje su dvodimenzionalne i nemaju bočnu masu. One se mogu izraditi s pokretnim dijelovima, bez pokretnih dijelova, s djelomično pokretnim dijelovima ili s gibljivim spojevima. Ako se takve lutke oslikaju s obje strane mogućnost animacije na sceni je veća. Takva vrsta lutke se često rabi u nastavi jer su lagane za izraditi te stoga i djeca mlađeg uzrasta mogu sudjelovati u izradi i primjeni. Najzahtjevnije od svih plošnih lutaka su one s gibljivim spojevima jer se obično izrađuju u četiri različita položaja.

Slika 6. – Plošne lutke

(Preuzeto s <https://skolski-puls.com.hr/?p=1027>)

3.1.6. Lutke sjene

Lutke sjene (Slika 7) su lutke snažnog učinka, a pripadaju plošnim lutkama. Pokrivka (1980) navodi kako su takve lutke većinom pravljene od kože, pergamenta, papira i plastičnog materijala. Lutke sjene ne oponašaju živo biće nego njegovu sjenu ili sjenu nekog predmeta. Takve lutke mogu biti transparentne ili samo siluete, odnosno obrisi. Najjednostavniji oblik takvog prikaza je igra sjena ruku na zidu (Slika 8). Takav lutkarski izraz ne zahtjeva izradu lutke sjene od nekog materijala. Sve što je potrebno za izvedbu igre sjena su ruke, izvor svjetlosti i platno. (Županić – Benić, 2009)

Slika 7. – Lutke sjene

Preuzeto s

https://www.google.com/search?q=lutke+sjene&rlz=1C1GCEA_enHR939HR939&source=lnms&tbm=isch&sa=X&ved=2ahUKEwjIxP-0vcnuAhWqUBUIHZ2wDn4Q_AUoAXoECA8QAw&biw=1536&bih=666&dpr=1.25#imgrc=HpnpChOt2dI87M

Slika 8. – Sjena ruku

(Preuzeto s <https://www.vecernji.hr/kultura/tko-ide-u-zagrebacko-kazaliste-lutaka-na-kazaliste-sjena-115371>)

3.1.7. Bunraku lutke

Jedan od oblika japanske tradicije jesu upravo bunraku lutke. (<https://www.teatar.hr/90314/bunraku-lutke/>)

Ime su dobile po japanskim lutkama Uemura Bunrakuenu, ističe Županić - Benić (2009), a njegovo djelovanje veže se još uz 18. stoljeće. Bunraku lutke čini glava, tijelo, ruke i noge. Posebnost tih lutaka je prije svega u načinu na koji je dizajnirana glava koja je jednostavnog mehanizma, vrlo precizna i realistična.

Županić - Benić (2009) nadodaje kako su za animaciju ove lutke potrebna tri lutkara isključivo zbog složene konstrukcije lutke. Lutkari su vidljivi publici, ali su obučeni u crno i svi osim glavnog lutkara imaju prekrivene glave.

Slika 9. Bunraku lutka

Preuzeto s

(<https://www.teatar.hr/90314/bunraku-lutke/>)

3.1.8. Velika ili gigantska lutka

Kao što se može iščitati i iz samog imena lutke, one su jedinstvene po svojoj veličini, pomalo su zastrašujuće, ali i uveseljavajuće.

Županić - Benić (2009) navodi da gigantsku lutku može pokretati jedna ili više osoba, što ovisi o njezinoj veličini. Takve su lutke najprikladnije za ulične performanse i karnevale.

Slika 10.
Gigantske
lutke
Preuzeto s

[\(https://klinfo.rtl.hr/izlog/djecji-izlog/zkl-je-svojom-pepeljugom-pokazalo-da-nas-ova-bajka-jos-uvijek-moze-iznenaditi-i-potaknuti-na-razmisljanje/\)](https://klinfo.rtl.hr/izlog/djecji-izlog/zkl-je-svojom-pepeljugom-pokazalo-da-nas-ova-bajka-jos-uvijek-moze-iznenaditi-i-potaknuti-na-razmisljanje/)

4. LUTKA U PREDŠKOLSKOM ODGOJU

„Uključivanje lutke u ostvarivanje odgojno - obrazovnog procesa može pružiti mnoge mogućnosti za kreativan pedagoški pristup. Lutka kao vizualan, čujan i taktilan „instrument“ potaknut će djetetovu osjetljivost za poticaje iz okoline, te znatno potaknuti komunikaciju (verbalnu i neverbalnu) s odgojiteljem i vršnjacima.” (Ivon, 2010, str. 37)

Lutka se u dječjim vrtićima može koristiti na razne načine, ističe Šimunov (2008), te se mogu koristiti u svim oblicima odgojno – obrazovnog rada, bilo kao sredstvo motivacije ili središte aktivnosti.

Ono što scensku lutku čini jedinstvenom, navodi Ivon (2010), su njezina komunikacija u igri, simbolični pokreti, glas, vizualna pojava, kostim i maska. Pomoću lutke dijete se spontano razvija, stvara pozitivnu sliku o sebi, razvija osjećaje, socijalne vještine, kreativnost i motorički razvoj. Lutka im pomaže doživjeti situacije s kojima se još nisu sreli te razlikovati stvarnost od snova. Uz lutku, djeca postaju ono što bi doista htjeli biti.

Primjena scenske lutke u predškolskom odgoju ima veliku važnost, kako za djecu, tako i za odgojitelje. Dijete koje pola svog vremena i dana provodi u predškolskoj ustanovi mora osjećati sigurnost, poželjnost i ugodu. Scenska lutka omogućuje djeci koja se teško adaptiraju lakšu komunikaciju s ostalom djecom i odgojiteljima. Lutka pozitivno i poticajno utječe na dijete, čini ga uzbuđenim, otvorenim za komunikaciju i kreativnost. Putem lutke odgojitelj i dijete se mogu bolje povezati, riješiti nesuglasice, razne prepreke i sagraditi odnos pun povjerenja. Lutka je često ta koja najviše trpi, sluša, ne prigovara, ukratko, stvara svijet u kojem se dijete osjeća najsigurnije. Ponekad je upravo ona ta koja prva čuje neku zanimljivost koja se djetetu dogodila ili nekakvu tragičnu priču s kojom se dijete teško nosi. Scenska lutka koja je namijenjena za igru djece predškolske dobi ne smije biti ni preteška ni prevelika, mora sadržavati jednostavnost pokreta, a scenski prostor mora također biti jednostavan.

„S lutkom izravno utječemo na razvoj crta ličnosti (pravednost, istinoljubivost, prijateljstvo, druželjubivost, hrabrost, toleranciju, humanost.” (Kraljević, 2003, str. 10)

U djetinjstvu su česti strahovi. Kako bi odgajatelj pomogao s problemom straha, preporuča se igra i razgovor sa scenskom lutkom kako bi se djeca osjećala sigurnije i lakše nosila sa svojim strahovima. Majaron (2004) navodi kako se dijete pomoću lutke

lakše otvara, pa tako i ona sramežljiva djeca lakše dolaze do izražaja te lakše izražavaju svoje misli, osjećaje i slično. Monolog prevladava u dječjoj igri sa scenskom lutkom. Dijete u igri iskušava, mijenja svoj glas, pronalazi onaj koji najbolje pristaje lutki u tom trenu. Takvim postupcima dijete razvija i svoje govorne vještine, poboljšava i širi svoj vokabular. S tom se tezom slažu i Pavlinović i Nemeth – Jajić (2010), koji navode, kako lutka pomaže u stjecanju konkretnog znanja te povoljno djeluje na govor, razvija socijalnu kompetenciju i empatičnost. Oaklander (1996) ističe posebnost lutke u tome što omogućuje djetetu da se lakše izrazi. „Ako dijete dramatizira s lutkama neki umjetnički tekst, ono se u igri velikim dijelom koristi rječnikom tog teksta, preuzima manje jezične strukture, stilizaciju rečenice, stilske figure, kompoziciju.” (Pokrivka, 1980. str. 32) Igra sa scenskom lutkom smatra se simboličkom igrom, a lutka koju dijete samo izradi ima veliko značenje za to isto dijete. Takve se lutke mogu koristiti u kasnijim lutkarskim predstavama ili u njihovoj vlastitoj igri. Izrađivanjem lutke djeca u predškolskom obrazovanju razvijaju motoriku, kreativno izražavanje, maštu i domišljatost.

„Scenska lutka u dječjem vrtiću svojom profinjenom i osebnom stimulacijom dovodi dijete u stanje uzbuđenosti, ushita i razigranosti. Pokreće njegov misaoni, fantazijski i emocionalni svijet i omogućuje da dijete riječima izražava svoj sve bogatiji i složeniji intimni doživljaj svijeta. Scenska lutka i ruci predškolskog djeteta svojim prividnim, ali i vrlo sugestivnim oživljavanjem nudi djetetu sudjelovanje u zamišljenom svijetu koji sam stvara u igri.” (Glibo, 2000, str. 114) Stoga, scenska lutka je moćno sredstvo i pomagalo za rad s djecom. Ona, kako napominje Kraljević (2003), uvijek pokreće emocije kod djece, a emocije će pokrenuti djetetov govor, komunikaciju, maštu, želju za likovnim stvaranjem i pokretom. Rijetko koji predmet ima tako važnu i raznovrsnu ulogu kao lutka. Ona istovremeno utječe na psihofizičke osobine, koordinira pokret i razvija osjećaj odgovornosti kod djece. Iznenađujuće je to što često lutkine riječi snažnije utječu na dijete nego riječi djetetu bliske osobe, odgojitelja, roditelja. (Vukonić – Žunić i Delaš, 2006) U predškolskom odgoju lutku treba gledati kao važan medij uz pomoć kojeg dijete započinje sebe gledati kao jedinstveno biće, počinje vjerovati u sebe i ono što čini, te stječe samopouzdanje. (Čudina – Obradović, 1990)

5. SOCIJALNE KOMPETENCIJE

Socijalni razvoj pojedinca prvotno je vezan uz poticanje razvoja njegove socijalne kompetencije. Socijalna kompetencija kao socijalna, emocionalna i kognitivna vještina neophodna je za kvalitetnu socijalnu adaptaciju. Mikas (2012) dodaje kako Howes i Matheson određuju socijalnu kompetenciju kao „skup ponašanja i spoznaja koje se reflektiraju kroz uspješnu socijalnu interakciju s vršnjacima.” Kao takva, ona je važan aspekt kratkoročnog i dugoročnog adaptacijskog procesa u psihosocijalnoj, odgojno – obrazovnoj i profesionalnoj sferi. Socijalna kompetencija jest sposobnost uspostavljanja i održavanja odgovornog i zrelog ponašanja koje je dakako usklađeno s kronološkom dobi pojedinca. Previšić (2007) smatra poticanje socijalne kompetencije kao jedan od primarnih zadataka suvremenih odgojno – obrazovnih institucija. Kako bi se pojedinac što bolje snalazio u različitim izazovima, prilikama i neprilikama mora ujediniti svoja osobna znanja i vještine, što se zapravo smatra njegovim socijalnim kompetencijama. Trebalo bi razlikovati socijalne vještine od socijalnih kompetencija. Socijalne vještine podrazumijevaju specifična ponašanja pojedinca, dok je kompetencija način na koji pojedinac koristi svoje socijalne vještine u svom socijalnom okruženju. Ukoliko su socijalne vještine izražene na adekvatan način u postizanju vlastitih ciljeva utoliko upravo one vode ka socijalnoj kompetenciji. (Jurčević – Lozančić, 2011)

Van Hecke i suradnici (2007, prema Kranželić i Bašić, 2008, str. 2.) navode tri segmenta ponašanja koje uključuje socijalna kompetencija. Prvi segment je težnja da se izrazi slaganje, interes i osjećaj za druge i pozitivne emocije prema vršnjacima i odraslima. Druga dimenzija ponašanja je sposobnost djeteta da uvidi i poveže svoje ponašanje s ponašanjima drugih. Treća dimenzija ponašanja podrazumijeva sposobnost reguliranja pažnje i emocionalne reaktivnosti. Takva dimenzija uključuje samo -nadzor i korigiranje pogrešaka. Katz i McClellan (1999) spominju dva aspekta socijalne kompetencije, popularnost i prijateljstvo. Popularnost se odnosi na stupanj odbijanja ili prihvaćanja vršnjaka, dok je prijateljstvo uzajamni odnos dvoje ili više djece. Također, Katz i McClellan (1999) napominju kako dijete može biti popularno i uspostavljati odnose s djecom, ali istovremeno ne razviti prijateljski odnos s drugim djetetom. S druge strane, dijete može biti nepopularno u društvu, a ipak biti prijatelj s jednim ili više svojih vršnjaka. Djeca koja imaju „titulu” popularne djece, imaju više prilika za stjecanje prijatelja jer se kao takva sviđaju većem broju djece. (Klarin, 2006)

5.1. Socijalne kompetencije djece predškolske dobi

Razvoj socijalne kompetencije kod djece uvelike ovisi prvo o obitelji, a zatim o socijalnom okruženju u kojem se djeca nalaze. Takvu okolinu čine vršnjaci, odgajatelji i zajednica u kojoj se dijete nalazi. Važni preduvjeti za razvoj socijalizacije u najranijoj dobi je prije svega kvalitetna interakcija i komunikacija u obitelji te cjelokupna atmosfera i ozračje. Temelj ljudskog postojanja jesu kvalitetni i bliski odnosi s okolinom i osjećaj prihvaćenosti u društvu. (Klarin, 2006) Prosocijalna ponašanja djece ukazuju na lakše snalaženje u raznim interakcijama. Sramežljivost, niska razina interakcije, usamljenost i agresivnost najčešći su problemi socijalizacije djece već u predškolskoj dobi. Takvi se problemi mogu riješiti ako se na vrijeme primijete i ako se na iste odmah reagira.

„Kada je u pitanju socijalna kompetencija djece najčešće se misli na učinkovitost u odnosima s vršnjacima. Komponente socijalno kompetentnog ponašanja djeteta uključuju: suradnju s vršnjacima, ulazak u grupu, iniciranje igre, prosocijalna ponašanja kao što su: prijateljstvo, smijeh/veselje, prihvaćanje vršnjačkih normi i jasna komunikacija.” (Kranželić i Bašić, 2008, str. 2) Socijalno kompetentna djeca znaju uskladiti svoje ponašanje s tuđim tako što će pronaći zajednički jezik, razmijeniti informacije te ispitati sličnosti i razlike. (Brajša – Žganec, 2003)

Katz i McClellan (1999) ističu kako je ispunjenje vlastitih želja kod djece nešto što njima nije odgodivo. Kako bi djeca postigla socijalnu kompetenciju moraju se znati svladati i prilagoditi svoje želje situaciji, a ako je potrebno i znati odgoditi te iste želje. Autori također napominju važnost reguliranja, prepoznavanja i razumijevanja vlastitih emocija kako bi lakše funkcionirali u društvu i kako bi se lakše snalazili u određenim situacijama. Dijete uči koje su reakcije prikladne u kojoj situaciji na temelju reakcija drugih ljudi u okolini na vlastita ponašanja i njihova emocionalna izražavanja. (Pinter, 2009)

Stoga, prema Živčić – Bečirević i sur. (2003), usvajanjem samokontrole, samopouzdanja i kontakta s vršnjacima dijete uči osnove socijalnog razumijevanja, razvija adekvatne socijalne vještine i uči kontrolu emocija, posebno ljutnje. Djeca najviše uče spontano i kroz igru, putem raznih društvenih aktivnosti kojima razmjenjuju iskustva, doživljaje te time poboljšavaju svoju socijalnu kompetenciju i stvaraju nova prijateljstva. (Jurčević – Lozančić, 2011) Svako dijete je različito i stoga svakom treba pristupiti s drugačijom vrstom podrške u razvoju socijalnih vještina. Ona djeca koja su

sramežljiva, oprezna u interakciji s drugim vršnjacima često budu negdje u pozadini. Djeca koja su teškog temperamenta odbijaju različite aktivnosti, glasna su i često burno reaguju ako im nešto ne ide kako su si zamislili. A onoj djeci koja su mirna i poslušna i kojoj je lako ugoditi pripisuje se društvenost. Takva su djeca dobri prijatelji. Klarin (2006) ističe kako problemi u socijalizaciji često polaze i od autoritarnih roditelja čiji je stil odgoja strog, imaju visoke zahtjeve i visoku razinu kontrole nad djecom. Upravo takav odgoj pridonosi agresivnom i samodestruktivnom ponašanju djeteta. Današnji trendovi također doprinose stidljivosti, otuđenosti, nekontroliranom ponašanju djece i manjku socijalizacije. (Shaw i Wood, 2009)

6. RAZVOJ SOCIJALNIH KOMPETENCIJA POMOĆU SCENSKE LUTKE

Dijete se od potpune ovisnosti o majci razvija i počinje pokazivati zanimanje i za druge ljude, posebno za svoje vršnjake. Odlaskom u vrtić ono mora prihvatiti pravila u grupi, a to često nekima od njih predstavlja problem. Takve krize tijekom rasta i sazrijevanja mogu prouzročiti frustracije i razna odbijanja kod djece. One su sastavni dio razvoja vlastite osobnosti svakoga djeteta i bez toga ne bi mogli niti razviti svoju ličnost. Scenska lutka u predškolskom odgoju može pomoći u suzbijanju nastalih problema i frustracija te postati simbolom kojem dijete povjerava svoje tajne, želje, strahove i konflikte. (Korošec, 2004)

Broggini (1985) navodi najčešće načine primjene lutke u odgojno – obrazovnom radu: lutka – skupina, lutka – sadržaj, lutka – područje, lutka – odgojni projekt, lutkarske igre, lutkarske improvizacije i dramatizacije. Lutka – skupina pomaže u građenju prijateljskih odnosa i međusobne suradnje među djecom. Odgojitelj u svakodnevnim situacijama može koristiti lutku. Lutka može pratiti razne aktivnosti poput jutarnjeg pozdrava, pozdrava pri odlasku iz vrtića, najave doručka/ručka, prilikom čestitanja rođendana, poziva na razgovor i slično. Na taj način odgojitelj postaje bliži djeci i njihova se komunikacija poboljšava, djeca stvaraju radne navike i lakše shvaćaju informacije koje dolaze do njih.

Shaffer (1988) proces socijalizacije djetetovog razvoja dijeli u sljedeće faze: stjecanje kontrole nad vlastitim ponašanjem, rast i razvoj osobnosti, stjecanje znanja i motiva kako bi bila što uspješnija interakcija sa sredinom. Dolaskom u predškolsku ustanovu djeca se susreću s nizom novih situacija prilikom kojih moraju koristiti svoje socijalne, emocionalne, komunikacijske i svakodnevne životne sposobnosti. Dijete razvija i gradi odnose s vršnjacima i odgojiteljima, usvaja nove vještine i tako postaje sve kompetentnije na području interpersonalnih i intrapersonalnih odnosa. (Ivon, 2010) Lutka kao pomoćno sredstvo stvara „afektivne,, veze s djetetom, ali isto tako pruža mogućnost kvalitetnijeg komuniciranja odgajatelja i djece, učenja i poticanja dječjih sposobnosti i kreativnosti. Dijete se upoznaje sa svojim stvarnim mogućnostima u različitim razvojnim područjima – spoznajnom, socijalnom, emocionalnom i motoričkom. (Broggini, 1995) Tijekom predškolskog razvoja najintenzivnije se razvijaju psihofizičke sposobnosti, djeca izgrađuju svoj socijalni identitet i uspostavljaju emocionalnu stabilnost. Razvijaju se i međusobno nadopunjuju njihovi razvojni potencijali.

Lutka povezuje gotovo sve discipline koje su važne za djetetov razvoj: shvaćanje, percepciju, pokret, koordinaciju, socijalizaciju i govor. Najznačajnija vrijednost koju donosi lutka kao pomoćno sredstvo u predškolskom odgoju djece jest osnaživanje djetetove slike o sebi. Lutka služi kao izvrsno sredstvo motivacije, obogaćuje dječji emocionalni, socijalni i spoznajni razvoj. Renfro (1982) navodi da pomoću lutke dijete stvara pozitivnu sliku o sebi, stvara osjećaj samouvjerenosti i vrijednosti. Lutka potpomaže i razvoju govora kroz verbalno izražavanje. Dijete kroz lutku može izreći svoje brige i tako pronaći izlaz za oslobađanje, preusmjeravanje i izražavanje emocija. Korištenjem lutke u predškolskom odgoju potiče se razvoj socijalnih vještina kao što su slušanje drugih, čekanje svog reda, promatranje i prihvaćanje tuđih ideja i osjećaja. Djeca pronalaze nove igre s lutkom i sami otvaraju nove komunikacije s vršnjacima što pozitivno djeluje na njihov socijalni razvoj. Prema navedenom, lutka je idealno sredstvo koje omogućuje i doživljaj različitih životnih situacija na koje sada dijete postaje pripremljeno. Također, igre s lutkom pomažu djeci izraziti nezadovoljstvo, zbunjenost, ljutnju i tugu, kao i razviti socijalne kompetencije.

Kada se odgojitelj obrati djetetu putem lutke tada se smanjuju teškoće socijalizacije i dijete se lakše usredotoči na lutku i ono što ona govori, nego kada se odgajatelj izravno obraća djetetu. Sve je češći problem socijalizacije kod djece, što je i normalno, a pomoću lutke odgajatelj stvara atmosferu suradnje, spontanosti i razumijevanja i tako unaprjeđuje dječji socijalni razvoj. Lutka donosi nove mogućnosti i smisao u odgoju djece. Igra s lutkom djetetu stvara nove uvide i značenja o sebi i okolini koja ga okružuje. Javlja se poseban osjećaj identiteta, dijete ostaje emocionalno vjerno samom sebi i razvija socijalne kompetencije koje će mu uvelike pomoći u pronalasku svog mjesta u svijetu.

7. ODGAJATELJ I LUTKA

„Uloga je odgojitelja biti partner djeci u procesu učenja, poticati dijete na razmišljanje i rješavanje problema, brinuti za djecu i osigurati im osjećaj pripadnosti te ih poticati na razgovor kojim rješavaju svoje konflikte. Uporaba lutke u odgojno – obrazovnom radu ovisi o odgojiteljevom mišljenju o njoj.” (Barić, 2017, str. 28) Naime, odgajatelji koji u svom radu koriste lutku primjećuju njezine prednosti u komunikaciji s djecom. Lutka izrazito utječe na dijete u predškolskom odgoju. Djeca u odgajatelju vide lutkara, pripovjedača koji širi radost, smijeh i sreću, a odgojitelj putem lutke u djeci otkriva više nego što bi bez nje otkrio, otkriva talente i sposobnosti i tako se lakše približava djeci. Odgajatelj prilikom korištenja lutke može biti u ulozi „mirotvorca”, „vratara”, „usporednog igrača” i kao sam „sudionik igre”.

Kada je odgajatelj u ulozi „mirotvorca” on intervenira samo ako primijeti sukob te pomoću lutke predlaže alternativne aktivnosti i samostalno rješavanje sukoba. Odgajatelj u ulozi „vratara” naknadno prihvaća djecu u igru. Odgajatelj kao „usporedni igrač” sam organizira svoju igru te započinje oponašanjem dječje igre. A ako je odgojatelj u ulozi „promatrača” tada iako nije u igri, prati i verbalno komentira sadržaj igre te njome može upravljati. Kao „sudionik igre” odgajatelj u igru ulazi spontano. „Lutka se u odgajateljevim rukama prema svakom djetetu odnosi pažljivo, sluša ga, omogućuje mu dijalog (lutka govori: „Bilo ti je teško, možda si ljutit/ljutita...”), dogovara se s djetetom (lutka govori: „Zato smo odlučili da to učinimo zajedno.”). Neverbalnim porukama (lutka svojim pokretima izražava emocije, želje, humor) lutka zadaje zadatke koje djeca prepoznaju i rješavaju tako što ih verbaliziraju.” (Ivon, 2010, str. 40)

Prema Šagud (2002) primarna odgajateljeva zadaća u dječjoj igri trebala bi biti „učenje načina igranja”. Prema tome, odgajatelj bi trebao poticati na igranje sa scenskom lutkom, na istraživanje novih načina igranja i svih mogućnosti lutke u igri. Pored uobičajenih zadataka suvremeni odgajatelj ima osnovnu zadaću promatrati, bilježiti i organizirati odgojno – obrazovni program, a to se postiže i kroz scensku lutku. „Osim roditelja, odgojitelji i učitelji najvažniji su modeli učenja ponašanja u životu djece.” (Ivon, 2010, str. 78) Djeca od malih nogu oponašaju onoga i ono što vide. Stoga će djeca oponašati odgajatelja sa scenskom lutkom, oponašat će njegovu animaciju, a oponašanjem će se koristiti svojim sposobnostima i vještinama te tako stvoriti scensku

igru. Kao odgajatelj važno je biti dobar primjer djeci i paziti kako animirati lutku. Dijete će zapaziti kako odgajatelj komunicira s lutkom i onako kako se on ponaša s njom, tako će se i dijete ponašati. „Pitanje socijalne kompetencije osobito je važno u vrtićkom kontekstu, prvoj intuiciji socijalizacije nakon obiteljskog doma, a koja je temelj za buduće interpersonalne odnose u životu djeteta.” (Mlinarević i Tomas, 2010, str. 147)

Odgajatelj pomoću lutke mora poticati na empatiju, suradnju, prijateljstvo, komunikaciju i poštivanje međusobnih razlika. Tada će do izražaja doći djetetova individualnost, ostvarit će se povjerenje između djeteta i odgajatelja, poboljšat će svoje sposobnosti, a želja za igrom postat će veća. Najbitnija odgovornost odgajatelja jest pomoći djetetu da zna izraziti svoje emocije, ali i da stekne sposobnost promjene svojih emocionalnih reakcija ako dođe do provokativnih situacija. Šarić i Modrić (2007) ističu odgajatelja kao jednu od važnijih osoba za poticanje socijalnih kompetencija kod djece. Sam odgajatelj će odlučiti na koji način će pomoći djetetu da otkrije i prihvati sebe te da razvije svoje socijalne kompetencije. Lutka kao jedno od najprihvatljivijih sredstava pomaže ne samo u razvoju socijalnih kompetencija, nego i u upravljanju problematičnim situacijama u odgoju i obrazovanju.

8. ISTRAŽIVANJE

U ovom dijelu rada opisano je provedeno istraživanje kojim se htjelo provjeriti koriste li se scenske lutke u predškolskom odgoju i obrazovanju, ako se koriste u kojoj mjeri i na koji način se koriste.

Odgajatelji stalno iznova tragaju za novim načinima pristupanja djeci i zadobivanju njihove pažnje. Prema različitim autorima, spomenutim u teorijskom dijelu ovog rada, scenska lutka predstavlja bezvremensku igračku koja djeci pomaže u socijalnom, emocionalnom, psihološkom, ali i u motoričkom razvoju. Lutka kao sastavni dio dječjeg života služi i kao pomoć onoj djeci koja proživljavaju različite traume i to upravo kroz najbezbržijsje doba, predškolsko doba njihova života. S obzirom na ovaj problem, provedeno je istraživanje čiji je cilj ispitivanje odgajatelja o korištenju scenske lutke kao pomoćnog sredstva u razvoju socijalnih kompetencija u predškolskom odgoju i obrazovanju.

8.1. Metodologija

Prije provedbe istraživanja kreiran je anketni upitnik za odgajatelje te je isti postavljen *online*. Pristup ispunjavanju anketnoga upitnika imali su odgajatelji s područja cijele Republike Hrvatske te je isti ispunilo dvadeset ($N = 20$) odgajatelja. Upitnik se sastojao od 10 otvorenih pitanja vezanih uz scensku lutku u razvoju socijalnih kompetencija. Nakon sastavljenih pitanja upitnik je postavljen na brojne mrežne stranice, a poslan je i putem elektroničke pošte. Nakon što su odgajatelji (njih 20) ispunili poslani upitnik, uslijedila je statistička obrada i analiza dobivenih podataka.

9. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Ispitanici su imali mogućnost napisati svoje ime i inicijal prezimena. Prema tome dobiveni su rezultati da je upitnik ispunilo 20 ispitanika ženskoga spola, odnosno 20 odgajateljica. Odgojno – obrazovne ustanove u kojima ispitanici rade smještene su u različitim gradovima: Lekenik, Zagreb, Petrinja, Osijek, Vukovar, Sisak.

Raspodjela ispitanika s obzirom na godine radnog staža

Ispitanici su odgovorili sljedeće: 16 godina, 10 godina, 18 godina, 5 godina, godina dana, 13 godina, 24 godine, 17 godina, 10 godina, 20 godina, 11 godina, 2 godine, 32 godine, 27 godina, 14 godina, 7 godina, 12 godina, 3 godine, godina dana, 25 godina.

1. PITANJE

U kojoj su mjeri scenske lutke zastupljene u radu s djecom u odgojno – obrazovnoj ustanovi u kojoj radite?

ODGOVORI:

Prema odgovorima odgajateljica scenske lutke su zastupljene gotovo stalno u radu s djecom, gotovo u svim aktivnostima. Ispitane odgajateljice se trude koristiti scenske lutke u radu kada god mogu jer kako i same kažu: „Djeca na taj način usvajaju ophođenje prema igrčkama i predmetima.” Jedna od odgajateljica napominje kako su lutke djeci stalno ponuđene te se djecu upoznaje kako s njima rukovati, još od najmlađe jasljičke dobi.

2. PITANJE

Koje je Vaše mišljenje o korištenju scenske lutke za razvoj socijalnih kompetencija i odgoj djece?

ODGOVORI:

Sve ispitanice odgajateljice slažu se da su lutke iznimno važne za razvoj djece te da je lutka medij od kojeg dijete može puno naučiti, npr. pravila ponašanja, ophođenje prema prijateljima, pozitivna ponašanja, regulaciju emocija itd. Scenska lutka po njima ima i

terapeutske značajke, a kroz istu *dijete može samoinicijativno izreći svoje mišljenje, uvjerenja i strahove*. Također, neki od odgovora odgajateljica su:

Smatram da je djetetu uz pomoć scenske lutke lako dočarati određene situacije. Smatram da scenska lutka može uvelike pomoći za razvoj socijalnih kompetencija naročito kod djece koja imaju poteškoće u uspostavljanju socijalnog kontakta. Isto tako i djeca s posebnim potrebama i poteškoćama u razvoju.

Koriste ne samo u razvoju socijalnih kompetencija, nego i u emocionalnom i psihičkom razvoju.

Važne su za razvoj socijalnih kompetencija, ali putem lutke djeca razvijaju i svoj vokabular i motoričke sposobnosti.

Lutkom možemo lakše doprijeti do djeteta i saznati o nekakvim problemima za koje inače ne bi znali.

Razvoj socijalnih kompetencija izuzetno je važan, pogotovo u toj dobi. A putem lutke dobivamo puno više nego što bi dobili samo uz izravan razgovor s djetetom.

3. PITANJE

Smatrate li da scenska lutka može biti korisno pomoćno sredstvo u razvoju socijalnih kompetencija djece? Obrazložite svoj odgovor.

ODGOVORI:

Na ovo pitanje sve odgajateljice odgovorile su da scenska lutka uvelike koristi u razvoju socijalnih kompetencija djece. Prema njima, djeca kroz scenske lutke lakše shvaćaju informacije koje su bliže njima, poigravaju situacije koje su doživjeli, oslobađaju se i izražavaju svoje mišljenje. Također, kako ispitanici navode, scenska lutka može pomoći i sramežljivoj djeci da steknu hrabrost i samopouzdanje te da dobiju pozitivnu sliku o sebi. Scenska lutka kao pomoćno sredstvo pomaže da se na neposredan način kroz aktivnosti razvijaju djetetove socijalne vještine, samopouzdanje i socijalni odnosi. Zaključno, ispitanice odgajateljice slažu se da će se od djeteta dobiti puno više informacija kada se ono izrazi preko lutke, nego izravnim razgovorom s njim. Neki od odgovora ispitanika su:

Svakako, djeca poigravaju neku situaciju koju su doživjeli, ukoliko su lutka ružno ponaša onda je to put odgojitelju da ispravi ponašanje djeteta preko lutke (prekorava lutku, a time posredno dijete uči lijepom ponašanju).

Itekako. Djeca lakše izražavaju svoje osjećaje preko lutke.

Dijete će steći bolju komunikativnu sposobnost ako „vježba” preko lutke, dobit će volju za interakciju, a ona sramežljiva djeca hrabrost za komunikaciju s okolinom.

4. PITANJE

Koristite li neku vrstu scenske lutke u radu s djecom predškolske dobi unutar odgojno – obrazovne ustanove?

ODGOVORI:

Sve odgajateljice odgovorile su potvrdno na ovo pitanje. Jedna od ispitanih odgajateljica spomenula je lutku koja je trenutno aktualna u njihovoj grupi: *„Trenutno nam je Vrapčić Živko vrlo popularan te uz pomoć njega rješavamo problemske situacije kao što su: otimanje igračaka, udaranje prijatelja, kulturno ophođenje itd.”*

5. PITANJE

Ako ste na prethodno pitanje potvrdno odgovorili, koju vrstu/vrste scenskih lutaka koristite (marioneta, ginjol lutka, zijevalica, lutka na štapu, plošna lutka, lutka sjene....) te u kojim situacijama?

ODGOVORI:

Ispitane odgajateljice najčešće koriste: lutke na štapu, lutke za prst, plošne lutke i lutke zijevalice. Spomenute vrste lutaka najčešće se koriste u dramatizaciji priča, za rješavanje određenih problemskih situacija (otimanje igračaka, udaranje prijatelja, kulturno ophođenje), razgovor, prilikom izvođenja tematskih igrokaza itd.

6. PITANJE

Ako ste na pitanje pod rednim brojem 4. odgovorili niječno, obrazložite zašto ih ne koristite.

ODGOVORI:

Svi ispitanici su odgovorili potvrdno na pitanje pod rednim brojem 4.

7. PITANJE

Kojoj dobnoj skupini pripadaju djeca s kojima najčešće interaktivno koristite scensku lutku/lutke?

ODGOVORI:

Ispitane odgajateljice uglavnom u svim skupinama interaktivno koriste scensku lutku (od jaslica do starijih skupina).

Od jaslica do 4. godine, a nakon 4. godine djeca sama vode dramatizacije.

8. PITANJE

Kakav je, iz Vašeg iskustva, dječji interes za korištenje scenskih lutaka? Prilaze li im rado sama ili ih Vi potičete na igru s njima?

ODGOVORI:

Djeca ispitanih odgajateljica pokazuju veliki interes za korištenje scenskih lutaka i većina im rado sama prilazi. Veliki broj odgajateljica potiče nove grupe na korištenje i slažu se da je odgajatelj poticatelj dok su djeca manja, a zatim kroz neko vrijeme, što su djeca starija, ona sama pokazuju interes za njih. Također smatraju da je djecu potrebno odmalena navikavati na lutke i učiti ih kako se koriste, kako bi se i sami s njima znali igrati. Česte su situacije u kojima djeca međusobno potiču jedni druge na korištenje lutaka te uživaju u zajedničkim igrama s njima.

9. PITANJE

Koriste li se djeca scenskim lutkama u međusobnoj igri i interakciji? Ako je odgovor potvrđan, navedite primjer(e).

ODGOVORI:

Djeca ispitanih odgajateljica najviše koriste scenske lutke u dramsko – scenskim aktivnostima (igre kazališta), kada žele nešto ispričati, u međusobnoj igri itd.

Starija djeca mogu lutku upotrijebiti za interakciju kao npr. odgajatelj, često lutka glumi mamu, tatu ili nekog člana obitelji, nađu se tu i odgajateljice.

10. PITANJE

Imaju li sobe odgojno – obrazovne ustanove u kojoj radite poseban kutak posvećen scenskim lutkama? Je li on jasno definiran? Ako jest, opišite na koji način.

ODGOVORI:

Najčešći odgovori ispitanih odgajateljica su da odgojno – obrazovne ustanove u kojima rade nemaju kutak posvećen scenskim lutkama. U nekim odgojno – obrazovnim ustanovama odgajatelji sami oforme takav kutak, a u nekima je takav kutak odijeljen paravanom od ostatka sobe.

U sobi dnevnog boravka uz malu čitaonicu smješten je centar scenskog izražavanja uz različite lutke koje se mijenjaju tematski kroz godinu, razne oznake za glavu i paravan za glumu.

Scenske lutke su u vrtiću u centru dramatizacije koji je jasno definiran i označen.

10. ZAKLJUČAK I OBJAŠNENJE REZULTATA

Važnost korištenja scenske lutke kao pomoćnog sredstva u razvoju socijalnih kompetencija u predškolskom odgoju i obrazovanju trebala bi se isticati od samog početka, odnosno od najranije dobi. Prema navedenim odgovorima i primjerima ispitanika primjećuje se da svi ispitanici koriste scensku lutku kao pomoćno sredstvo u odgoju i obrazovanju. Činjenica je, prema navedenom, da je scenska lutka od velike pomoći odgajateljima kada žele uputiti učenike u međusobnu igru i interakciju. Također, upravo im ova bezvremenska igračka služi kako bi potaknuli učenike na komunikaciju te od njih saznali nešto što im bez lutke možda ne bi ni rekli. Kao što se vidi iz raznih primjera ispitanika, scenska lutka je važan prediktor razvoja, ne samo socijalnih kompetencija, nego i onih psiholoških, emocionalnih, ali i motoričkih sposobnosti. Upravo bi ta činjenica trebala služiti kao poticaj odgajateljima (i onima koji to tek žele postati), ali isto tako i roditeljima, na konstantno ukazivanje važnosti upotrebe scenske lutke kao pomoćnog sredstva u odgoju i obrazovanju. Ispitanici koriste razne vrste lutaka (ginjol lutke, plošne lutke, štapne lutke...) za razne aktivnosti poput slobodne igre, predstava, igre kazališta, za objašnjenje pravila ponašanja i bontona, pravila općenito i nekih upozorenja. U današnjem, tehnološkom svijetu, na djecu djeluju razni aspekti, od medija i obiteljskog okruženja, do tekstova u raznim oblicima. Djeca se sve češće zatvaraju u sebe i odbijaju interakciju s vršnjacima i okolinom. S obzirom na provedeno istraživanje, može se zaključiti da scenska lutka pomaže i u tom pogledu i pozitivno djeluje na dijete. Ono postaje socijalno kompetentno, uči se savladati emocije ili ih pak iskazati, razvija svoje motoričke sposobnosti i vokabular, sramežljiva djeca se „otvaraju” i postaju hrabrija, a agresivna djeca se pomoću lutke lakše kontroliraju. Nakon dobivenih rezultata može se zaključiti da se scenska lutka intenzivno koristi u predškolskim ustanovama. Ispitane odgajateljice uključuju lutku u razne aktivnosti i igre, njome rješavaju nesuglasice, različite probleme i brige koje muče djecu. Postoje razne igre za međusobnu interakciju, kao što su i same navele, kojima bi se djeca mogla zainteresirati i upustiti u svoj zamišljeni svijet sa scenskom lutkom. A kako ona ne bi otišla u zaborav, potrebno je u što više prilika i situacija poticati na korištenje scenske lutke jer će se vrlo vjerojatno, baš kroz istu, pomoći i onoj djeci kojoj je pomoć najpotrebnija.

11. LITERATURA

1. Barić, S. (2017). Povezanost lutke i djeteta (završni rad); Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Pula
2. Bastašić, Z. (1988). Lutka ima srce i pamet. Zagreb: Školska knjiga.
3. Brajša - Žganec, A. (2003). Dijete i obitelj - Emocionalni i socijalni razvoj, Jastrebarsko: Naklada Slap
4. Brogini, W. (1995): La magia del burattino: Milano: A. Mondadori Editore S. p. A.
5. Coffou, V. (2008): Lutka u školi. Zagreb, Školska knjiga.
6. Čudina-Obradović, M. (1990): Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje. Zagreb: Školska knjiga; Bjelovar: Prosvjeta
7. Glibo, R. (2000.): „Lutkarstvo i scenska kultura“. Zagreb: Ekološki glasnik
8. Ivon, H. (2010). Dijete, odgojitelj i lutka. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga
9. Jansen, P.W. (2015): Parental depression and child well-being: young children's self-reports helped addressing biases in parent reports. *Journal of Clinical Epidemiology*. 68 (8). 1-11.
10. Jurčević- Lozančić, A. (2011): Redefiniranje odgojne uloge obitelji. *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*, 13(4), 122-150.
11. Katz, L., McClellan, D. (1999): Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije. Zagreb: Educa
12. Klarin, M. (2006): Razvoj djece u socijalnom kontekstu. Jastrebarsko: Naklada Slap
13. Korošec, H. (2004): Neverbalna komunikacija i lutke. U: Lutka... divnog li čuda! ur. E. Majaron, L. Kroflin. Zagreb: MČUK, 21-34.
14. Kraljević, A. (2003): Lutka iz kutka. Zagreb, Naša djeca.
15. Kranželić, V., Bašić, J. (2008): Socijalna kompetencija i ponašanje djece predškolske dobi kao osnova preventivnim programima-razlike po spolu. *Kriminologija i socijalna integracija*, 16(2), 1-124.
16. Majaron, E., Kroflin, L. (2004.): „Lutka... divnog li čuda!“, Zagreb: Denona d.o.o.
17. Mikas D, Roudi B. (2012): Poticanje razvoja socijalne kompetencije u dječjem vrtiću.
18. Mlinarević, V., Tomas, S. (2010): Partnerstvo roditelja i odgojitelja - čimbenik razvoja socijalne kompetencije djeteta. *Magistra Iadertina*, 5(5), 143-158.
19. Paljetak, L. (2007.): „Lutke za kazalište i dušu“, Zagreb: Denona d.o.o.

20. Pavlinović, Ž. i Nemeth - Jajić, J. (2010): Primjena lutke u nastavi hrvatskoga jezika u mlađim razredima osnovne škole. Hrvatski, 8 (2), 82-93. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/110116>
21. Pokrivka, V. (1980): „Dijete i scenska lutka“. Zagreb, Školska knjiga
22. Previšić, V. (2007): Pedagogija i metodologija kurikuluma. U: Previšić V. (Ur.) Kurikulum, teorije - metodologija - sadržaj - struktura. Zagreb: Školska knjiga
23. Renfro, N. (1982): Discovering the super senses through Puppetsmime. Austin: Nancy Renfro Studios.
24. Shaffer, D.R. (1988): Social and Personality development; Brooks/Cole Publishing Company, Pacific Grove
25. Shaw, R., Wood, S. (2009): Epidemija popustljivog odgoja. Zagreb: VBZ.
26. Šagud, M. (2002): Odgajatelj u dječjoj igri. Zagreb: Školske novine.
27. Šarić, Lj. i Modrić, N. (2007.): Socijalna kompetencija odgajatelja u dječjem vrtiću. U: V. Previšić, N.N. Šoljan, i N. Hrvatić (ur.) Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja (Svezak 2.) (str. 685- 691). Zagreb: Hrvatsko pedagoško društvo.
28. Šimunov, M. (2007): Scenska lutka kao poticaj za stvaralaštvo studenata predškolskog odgoja; Metodčki obzor, Vol. 2, No. 3, Pula, str. 141-154
29. Šimunov, M. (2008): Lutkarski igrokazi nepresušani su izvor dječjeg stvaralaštva; Metodčki obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu, Vol.3.-2, No.6, str.83 - 99
30. Van Hecke, A.v., Mundy, P.c., Acra, C.F., Block, J.J., Delgado, C.E.F., Parlade, M.v., Meyer, J.A., Neal, A.R., Pomares, Y.B. (2007): Infant Joint Attention, Temperament and Social Competence in Preschool Children. Child Development, 78, 1, 53-69.
31. Varl, B. (2001): Moje lutke 5 – Mimičke lutke. Zagreb: MČUK
32. Vukonić-Žunić, J., Delaš, B. (2006.): „Lutkarski medij u školi“, Zagreb: Školska knjiga
33. Živčić-Bećirević, I., Smojver-Ažić, S., Miščenić, G. (2003). Problemi u ponašanju predškolske djece prema procjeni roditelja i odgojitelja. Psihologijske teme, 12(1), 63-76.
34. Županić Benić, M. (2009): O lutkama i lutkarstvu. Zagreb: Leykam international

MREŽNI IZVORI

1. [www. enciklopedija.hr](http://www.enciklopedija.hr)
2. [www. pif. hr](http://www.pif.hr)
3. [www. teatar. hr](http://www.teatar.hr)

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Izjavljujem i vlastoručnim potpisom potvrđujem da je ovaj završni rad izvorni rezultat mojeg samostalnog rada. U izradi rada korišteni su isključivo izvori navedeni u literaturi te etički prihvatljive i prikladne metode i tehnike rada.

Studentica

Potpis

Lana Domini
